

Popularnonaukowe streszczenie

Zrównoważony rozwój rolnictwa, który niewątpliwie pomaga zapewnić bezpieczeństwo żywnościowe (food and nutrition security - FNS) na obszarach wiejskich, polega m.in. na tym, żeby włączać małe gospodarstwa rodzinne w procesy rynkowe. Procesy te mają coraz bardziej globalny wymiar. Problem polega jednak na tym, żeby zmieniający się popyt krajowy i globalny w coraz większym stopniu zaspokajały małe gospodarstwa i lokalne przedsiębiorstwa a nie korporacje globalne, rozwijające ponadnarodowe sieci handlowe. W takiej rywalizacji małe gospodarstwa skazane są z góry na porażkę, stając się źródłem narastających problemów społecznych i enklawami biedy, skazanymi na ekonomiczną wegetację. Z drugiej strony to właśnie małe gospodarstwa i lokalne firmy mają większy potencjał do rozwoju zrównoważonego, nie tylko na płaszczyźnie ekonomicznej, ale również społecznej i środowiskowej i do osiągnięcia równowagi między tymi płaszczyznami (tzw. „right balance of sustainability”).

Celem głównym projektu jest identyfikacja czynników rynkowych – lokalnych i regionalnych oraz narzędzi polityki rolnej, które podnoszą poziom FNS oraz zrównowżenia (ekonomicznego, społecznego, środowiskowego) w małych gospodarstwach rodzinnych. Poszukiwanie przewag rynkowych związanych z tradycyjną produkcją żywności daje szansę małym gospodarstwom na aktywny udział w tworzeniu bezpieczeństwa żywnościowego i stanowi przesłankę budowy zrównoważonego modelu rolnictwa, który w szczególności jest dobrym rozwiązaniem dla krajów o rozdrobnionej strukturze agrarnej, takich jak Polska.

Na 66. sesji Zgromadzenia Narodów Zjednoczonych, rok 2014 został nazwany „Międzynarodowym Rokiem Gospodarstwa Rodzinnego”. Celem tej inicjatywy, pod przewodnictwem FAO, było skupienie uwagi świata na znaczeniu rolnictwa rodzinnego w łagodzeniu problemów głodu i biedy oraz poprawie bezpieczeństwa żywnościowego i poziomu życia na obszarach wiejskich, przy jednoczesnej ochronie środowiska naturalnego i bioróżnorodności. Stąd pojawiło się nowe pojęcie w literaturze światowej – „sustainable FNS”. Choć nie ma uniwersalnej definicji małego gospodarstwa, to jeśli przyjmiemy, że jest ono podmiotem, który sprzedaje mniej niż 50% produkcji rolniczej, a konsumuje pozostałą część, to szacuje się, że takich gospodarstw jest ponad 6 milionów w UE. Tak duży sektor, który utrzymuje miliony mieszkańców wsi, nie może być ignorowany, ani politycznie, ani ekonomicznie. Ponad 90% tych gospodarstw znajduje się w nowych państwach członkowskich UE – ok. 60% w Rumunii, po 10% na Węgrzech i w Polsce (ok. 1,2 miliona gospodarstw), po 100.000 w Bułgarii i na Litwie i ok. 9% we Włoszech. Obszary wiejskie w wymienionych krajach Europy Środkowo-Wschodniej są trudno porównywalne z rolnictwem zachodnio-europejskim. Problem udziału małych struktur gospodarczych w tworzeniu zrównoważonego modelu rolnictwa ma charakter globalny. Najlepszą konkretyzacją tego problemu stanowią jednak kraje Europy Środkowo-Wschodniej cechujące się rozdrobnioną strukturą agrarną, w tym Polska. Została ona poddana historycznej próbie transformacji ustrojowej z gospodarki socjalistycznej w rynkową. W ciągu jednej dekady (lata 1989-2000) ponad 2 miliony małych gospodarstw w Polsce musiało jakoś odnaleźć się w nowej, rynkowej rzeczywistości, w której międzynarodowe korporacje zaczęły agresywnie przejmować kontrolę nad łańcuchami dostaw żywności. Wielu gospodarstwom do dziś się to nie udało, ale niektóre stanowią inspirujące wzorce przedsiębiorczości. Autorzy projektu poszukują systemowych rozwiązań w tym zakresie. Polska jest więc swoistym poligonem doświadczalnym dla współczesnej ekonomii rolnej.